

PhDr. **Vít Erban**, Ph.D.
tel.: 389 033 524
e-mail: erban@tf.jcu.cz
www: <http://www2.tf.jcu.cz/~erban>

Kulturní antropologie

Zaměření:

Předmět uvádí studenty do základních metod, okruhu témat a specifického úhlu pohledu kulturní antropologie jako oboru studujícího člověka skrze jeho kulturní rozmanitost. Takové studium a pojetí člověka je základem tolerance, porozumění a případného dialogu mezi různými způsoby života. Studenti se tak v rámci předmětu naučí všimnout si kulturních rozdílů mezi lidmi, respektovat a oceňovat šíři a kulturní variabilitu lidských projevů a uvažovat o základních otázkách lidství a lidského způsobu života v širokém mezikulturním i dějinném kontextu. Získají schopnost aplikovat antropologické pojetí člověka jako biokulturní bytosti k promýšlení mnoha filosofických, etických i sociálních témat, problémů a dilemat.

Forma pro PS:

přednášky

Forma pro KS:

seminární práce (četba a zpracování zadané literatury)

Témata (PS):

ÚVOD DO KULTURNÍ ANTROPOLOGIE:

- rozmanitost antropologií; vymezení kulturní antropologie a kultury (axiologické X antropologické pojetí kultury), základní metodologické charakteristiky (holismus, komparace, relativismus) a specifika (terénní výzkum, zúčastněné pozorování, práce s informátory, emický X etický přístup), vztah kulturní antropologie k jiným příbuzným oborům (etnografii, etnologii, sociologii a kulturologii)

KULTURA A JAZYK:

- Typy komunikace:* jazyk jako ústřední prvek kultury; symbol a znak v lidské komunikaci; neverbální komunikace (znaková, symbolická), kinetika a proxemika; odlišení jazyka a řeči
- Co je to jazyk:* specifické vlastnosti lidského jazyka (kulturní přenosnost, konvenčnost, abstraktnost, skladba ze sluchitelných a oddělitelných jednotek, produktivita); gramatika a struktura jazyka (fonologie, morfologie, syntax) a možnosti jejich kulturních variací
- Osvojování jazyka:* základní strukturální podobnosti jazyků a univerzální schopnost osvojování jazyka u dětí; teorie univerzální gramatiky Noama Chomského; důsledky této teorie pro antropologické pojetí kultury (otázka "univerzální kulturní gramatiky", kultura jako metafora jazyka; odlišení behavioristického a mentalistického pojetí kultury na základě odlišení jazyka a řeči)
- Jazyk jako výtvor kultury:* ohnisková slovní zásoba, sémantické domény a jejich hierarchická struktura; kulturně rozmanité klasifikace druhů, barev a příbuzenských vztahů; kognitivní antropologie (etnosémantika a etnověda)
- Jazyk jako tvůrce kultury:* otázka vztahu jazyka a kultury jako tvůrce a výtvoru; vliv slovní zásoby a syntaxe jazyka na kulturu; Sapir-Whorfova hypotéza (lingvistický determinismus a lingvistický relativismus) a možné protiargumenty vůči této teorii
- Kultura a řeč:* osvojování jazyka X osvojování řeči; sociolingvistika (gender odlišnosti ve vyjadřování a sociální stratifikace podle řeči, řečová tabu), symboličnost jazyka a symboličnost řeči
- Jazyk v čase:* jazykové rodiny a otázka vývoje jazyků; typy a základní principy jazykové změny; glotochronologie a základní slovní zásoba; rozmanitost jazyků a jejich vymírání

KULTURA A OSOBNOST:

- Co je to osobnost:* kulturní podmíněnost osobnosti; vztah osobnosti a kultury podle konfiguracionismu; antropologické X psychologické pojetí osobnosti; kulturně rozmanitá pojetí osobnosti, individuality a "já" vůči společnosti (Geertz); studia národního charakteru (Benedictová) a jejich rizika, otázka "národní mentality"

- *Enkulturační*: vliv raných způsobů péče o dítě na psychiku osobnosti X výchova; kulturní rozmanitost raných pečovatelských a výchovných praktik na emotivitu (Kardiner) a kognici (Blacking); koncept základní a statusové osobnosti podle Lintona
- *Osobnost jako výtvor a tvůrce kultury*: vliv primárních institucí na sekundární skrze základní osobnostní strukturu podle Kardinera, vliv základních kulturních subsystémů na modální osobnost podle Whitinga a možné typy jejich změn; rebelové a inovátoři v kultuře (Erikson X White)
- *Worldview*: vymezení světového (životního) názoru v antropologii; kulturně rozmanité typy životních názorů ("omezené dobro" zemědělců podle Fostera, "kultura chudoby" podle Lewise, protestantská etika a kapitalismus podle Webera)
- *Kultura a duševní nemoci*: relativity normality a nenormality v závislosti na kultuře; rozmanité kulturní projevy stejných duševních nemocí a problematika jejich mezikulturní diagnostiky a klasifikace; kulturně specifické druhy nemocí

Požadavky ke zkoušce pro PS:

ústní zkouška

Požadavky ke zkoušce pro KS:

- z povinné (základní) literatury přečíst 2 knihy
- na základě získané orientace v oboru napsat seminární práci složenou z těchto částí:
 - vlastními slovy zformulovat, co je a k čemu může (případně nemůže) sloužit kulturní antropologie (1-2 strany)
 - z obou knih si vybrat jedno společné téma nebo oblast (např. Hospodářství, Politika, Příbuzenství, Rodina, Jazyk, Náboženství, Umění atd.) a porovnat jejich zpracování (tj. na co oba autoři kladou důraz, jaké autory či směry uvádí, jaké aspekty tématu podrobněji rozvádí, zatímco jiné nezmiňují atd.) (4-6 stran)
 - toto vybrané téma aplikovat na současnou společnost a s použitím vybraných antropologických metod či přístupů se zamyslet se nad podobami, formami a aspekty toho, čím je daná oblast charakteristická v našem současném způsobu života (3-5 stran)
- práci zaslat e-mailem nejpozději tři týdny před koncem zkouškového období, aby mohla být zhodnocena a případně vrácena k přepracování; do předmětu zprávy zadejte zkratku předmětu KKANT. Známkově hodnocena bude:
 - formální, stylistická a gramatická úroveň práce
 - schopnost postihnout a vlastními slovy formulovat obsah a vyznění částí obou knih
 - schopnost části obou knih porovnat a uchopit je ve vzájemné souvislosti
 - hloubka a originalita závěrečného zamyšlení s využitím antropologických přístupů a metod.

Základní literatura (povinná pro KS):

ERIKSEN, T. H. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál, 2008.

MONAGHAN, J. - JUST, P.: *Social & Cultural Anthropology: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2000.

MURPHY, R. F.: *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: SLON, 1998.

SOUKUP, M.: *Základy kulturní antropologie*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015.

Výběr z doporučené literatury:

AGAR, M. H.: *The Professional Stranger: An Informal Introduction to Ethnography*. San Diego, Academic Press 1996

BARNARD, A.: *History and Theory in Anthropology*. Cambridge, Cambridge University Press 2004

BERNARD, H. R.: *Research Methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative Approaches*, Oxford, AltaMira Press 2006

BERRY, J. W.: *Cross-cultural Psychology: Research and Applications*. Cambridge, Cambridge University Press 2006

BUDIL, I. T.: *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Praha, Triton 2003

COMRIE, B. - MATTHEWS, S. - POLINSKY, M.: *Atlas jazyků: vznik a vývoj jazyků napříč celým světem*. Praha, Metafora 2007

COPANS, J.: *Základy antropologie a etnologie*. Praha, Portál 2001

CRAPO, R.H.: *Cultural Anthropology*. McGraw-Hill 1996

DAVIES, W. D. - PIERO: *Kulturní antropologie*. Praha, Portál 2003.

- EMBER, M. - EMBER, C. R.: *Countries and Their Cultures. Vol. 1 – Vol. 4.* New York, Macmillan Reference 2001
- IMAIOVÁ, M.: *Jazyk a myšlení.* Praha: Karolinum 2017.
- JOURDAN, CH. - TUIITE, K.: *Language, Culture and Society: Key Topics in Linguistic Anthropology.* Cambridge, Cambridge University Press 2006
- KANOVSKÝ, M. *Kultúrna a sociálna antropológia: osobnosti a teórie.* Bratislava: Chronos, 2004
- LUCY, J. A.: *Language Diversity and Thought: A Reformulation of the Linguistic Relativity hypothesis.* Cambridge, Cambridge University Press 1996
- MORGENSTERNOVÁ, M. - ŠULOVÁ, L. *Interkulturní psychologie: rozvoj interkulturní senzitivity.* Praha: Karolinum, 2007
- MURPHY, R.F.: *Úvod do kulturní antropologie.* Praha, SLON 1998
- OSTLER, N.: *Říše slova: jazykové dějiny světa.* Praha, BB Art 2007
- PEOPLES, J. - BAILEY, G.: *Humanity.* St. Paul, West Publishing Co. 1998
- PETERS-GOLDEN, H. *Culture Sketches: Case Studies in Anthropology.* Boston: McGraw-Hill, 2006
- PODOLEFSKY, A. - BROWN, P. J. *Applying Cultural Anthropology: An Introductory Reader.* Boston : McGraw-Hill, 2003
- POKORNÝ, J.: *Lingvistická antropologie: jazyk, mysl a kultura.* Praha, Grada Publishing 2010
- PRŮCHA, J.: *Interkulturní psychologie.* Portál, Praha 2004
- ROSMAN, A. - RUBEL, P.G.: *The Tapestry of Culture.* New York, McGraw-Hill 1995
- SALZMANN, Z.: *Jazyk, kultura a společnost.* Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR 1997
- SMALLOVÁ, M. F.: *Naše děti, naše světy: jak biologie a kultura ovlivňují naše rodičovství.* Praha: DharmaGaia, 2012.
- SOUKUP, M.: *Antropologie: teorie, koncepty a osobnosti.* Červený Kostelec, Pavel Mervart 2018
- SOUKUP, M.: *Terénní výzkum v sociální a kulturní antropologii.* Praha: Karolinum, 2017.
- SOUKUP, V.: *Antropologie: teorie člověka a kultury.* Portál, Praha 2011
- SOUKUP, V.: *Dějiny antropologie.* Praha, Karolinum 2004
- SOUKUP, V.: *Sociální a kulturní antropologie.* Praha, Sociologické nakladatelství 2000
- WALBRIDGE, L. S. - SIEVERT, A. K. *Personal Encounters: A Reader in Cultural Anthropology.* Boston: McGraw-Hill, 2003